

Suomalainen maaseutu ja maaseutututkimus

Käsite maaseutu herättää monissa suomalaisissa tunneperäisiä mielikuvia. Tunneperän laatu riippuu paljon siitä, onko henkilö syntynyt ja elänyt maaseudulla vai onko hän kaupunkilainen, jolla on ehkä loma-asunto maalla, edustaako hän sukupolvea, jolle suo, kuokka ja Jussi ovat mieleisiä muisteltavia vaiko niitä, jotka näkevät maanviljelijässä kalliin leivän ylituottajan ja vesien saastuttajan. Joku ymmärtää maaseudulla lähinnä fyysistä aluetta, toinen pikemminkin maalaisväestöä. Tutkijan on oltava tunteiden ja mieltymysten herra.

Maaseudun määrittelyyn ja alueelliseen rajaukseen ei ole yksiselitteistä tai yleisesti hyväksyttyä tapaa. Tämä on tietysti häirinnyt maaseudun tutkimusta ja kehittämistä. Maaseudun määrittely on yleensä pohjannut sekä kuntamuotoon että asukastiheyteen ja -määrään. Kuntamuodon mukaan maaseutua ovat maalaiskunnat. Määrittelyyn sopivuutta huonontaa mm. se seikka, että maalaiskunta voidaan muuttaa poliittisella päätöksellä kaupunkikunnaksi. Asukastiheyden ja -määrän kriteerillä voidaan rajata taajamien ulkopuolinen maaseutu eli haja-asutusalue. Yleensä maaseutuun kuuluvaksi katsotaan kuitenkin paitsi haja-asutusalueet myös alle 500 asukkaan taajamat, jotka tavallisesti palvelevat paikallisen väestön tarpeita ja kuuluvat niin maaseudun toiminnalliseen rakenteeseen.

Maaseutuun kohdistunut tutkimustyö oli hyvin harrastettua kulttuurimaantieteen parissa jo ennen toista maailmansotaa. Olihan Suomi tuol-

loin maatalousvaltio. Toisen maailmansodan jälkeinen asutustoiminta väliaikaisesti vain lisäsi maa- ja metsätalousväestön määrää erityisesti takamailla. Asutustoiminta jatkui paikoin vielä 1960-luvulla, kun maaseutuväen päämuuttovirrat jo suuntautuivat Etelä-Suomen kaupunkeihin ja Ruotsiin. Saman vuosikymmenen lopulla peltoja ryhdyttiin paketoimaan. Suomen syrjäistä maaseutua uhkasi autoituminen, sen sosiaaliset rakenteet hajosivat ja entiset arvot tuntuivat käyvän arvottomiksi. Rintamaiden keskukset lihoivat ja imivät työvoimakseen maaseudun ihmisiä. Syrjäseudut vastaavasti kurjistuivat, ja sinne jäänyt väki menetti elämänuskoaan.

Voimakkaat muutokset herättivät maata ihmisen kotina pitävät maantieteilijät ja aluetieteilijät. Valtakunnassa virisivät 1970-luvulla kylätutkimus ja erilaiset kehittämistutkimukset. Pahin oli ohi, sillä yhteiskunnan suuren rakennemuutoksen aiheuttamat ongelmat tajuttiin ja niitä yritettiin ratkoa samalla kun tunnusteltiin uusia näkymiä. Toivo tartutettiin myös maaseudun asukkaisiin, jotka alkoivat muodostaa kylätoimikuntia, joissa vaihdettiin mielipiteitä ja joudutettiin pulmien ratkaisua ja uusien ideoiden keksimistä. Kehittämissuunnitelmia pohtivat tutkijat ja käytännön ongelmien kanssa painivat maaseudun ihmiset löysivät toisensa ja ongelmiansa yhteyden lähinnä kylätasolla.

Voimistunut maaseutututkimus on selvitelty mm. ihmisten asenteita ja arvomaailmoita, väestökysymyksiä ja elinkeinorakenteita. Suunnit-

telu- ja kehittämishankkeiden laatiminen vaatii eri alojen ihmisten yhteistyötä. Maaseudun kehitykseen vaikuttavat paitsi maaseudun omat olosuhteet ja arvostukset myös maanlaajuiset yhteiskunnalliset toimenpiteet sekä kansainväliset tekijät. Niin maaseudun tulevaisuus ei ole vain tieteellisen tutkimuksen, teknisen osaamisen ja asenteiden tulos, vaan sen kohtalo kietoutuu harjoitettavaan maaseutu- ja aluepolitiikkaan, jota säätelevät paitsi kansalliset pyrkimykset myös ylikansalliset markkinavoimat ja sopimukset.

Lisäksi maaseudun eri alueet ovat eri kehitysvaiheessa tai muuten vain erilaisia. Niin ollen olisi ryhdyttävä harjoittamaan alueellisesti sovellettua maaseutu- ja maatalouspolitiikkaa. On selvää, että maaseudun tasapainoinen kehittäminen on monitahoinen ja haasteinen tehtävä.

Maantieteilijät ovat vastanneet hyvin haasteisiin. Tämä käy ilmi esimerkiksi syksyllä 1991 valmistuneesta laajasta valtakunnallisesta Maaseudun kehittämissuunnitelmasta. Tuo läänittäisiin kehittämissuunnitelmiin nojaava maaseudun suun-

nittelu- ja kehittämishanke valottaa kehitysedellytyksiltään erilaisten maaseutualueiden mahdollisuuksia.

Usko ja tarmo näyttävät palaavan maaseudulle. Paluuta homogeneeniseen, lähes pelkästään maa- ja metsätalouteen nojanneeseen, agraariyh-teiskuntaan ei ole. Uusi maaseutu saanee entistä enemmän voimaansa toimintojen monimuotoisuudesta. Jossakin talous saattaa vielä perustua lähinnä alkutuotantoon, mutta toisaalla toimeentulon perustana on teollisuus ja jossain muualla luonnollinen kehitys johtaa ehkä matkailupalvelujen kehittämiseen. Joka tapauksessa maaseutu ympäristön säilyminen viihtyisänä on tärkeää esimerkiksi matkailun kehittämisen kannalta.

Maaseudulla on oma luonnollinen elinvoimansa. Millä voimalla maaseudun elämänliekki palaa, riippuu osittain tieteellisesti hankitun tiedon hyödyntämisestä ja maaseudun ulkopuolella tehtävistä päätöksistä. Tämä teemanumero ongelmoi suomalaisen maaseudun asialla.

OLAVI HEIKKINEN